Інноваційні педагогічні технології у фізичному вихованні

Лекція № 6-7

Тема: Інноваційні підходи до укладання навчальних програм з фізичного виховання у загальноосвітній школі

План

1. Чинники, що спонукали до введення інноваційних підходів до укладання навчальних програм з фізичного виховання.
2. Інноваційні підходи навчальної програми з фізичної культури, що ґрунтується на принципі варіативності
3. Компетентнісний підхід до укладання навчальних програм з фізичного виховання.
4. Реалізація ключових компетентностей Європейського Союзу під час уроку з фізичної культури.

Чинники, що спонукали до введення інноваційних підходів до укладання навчальних програм з фізичного виховання.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства одним із головних завдань держави є удосконалення системи фізичного виховання учнівської молоді. Останнім часом проблема реформування шкільної системи фізичного виховання набула надзвичайної актуальності. Серед причин реформування фізичного виховання, на нашу думку, є низький рівень фізичної активності школярів і мотивації до занять фізичною культурою, критична ситуація зі станом здоров’я молодого покоління, кількість смертельних випадків під час уроків фізичної культури упродовж 2008/2009 навчального року, недоліки традиційної системи освіти, що не враховувала інтереси та схильності дітей, потреба зміни підходів до фізичного виховання школярів з урахуванням кращого вітчизняного та світового досвіду у фізичному вихованні (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Причини проведення реформ у фізичному вихованні школярів в Україні

Окрім вище перелічених чинників, що сприяють упровадженню новітніх підходів до укладання навчальних програм з фізичної культури низка науковців стверджує, що недоліки вітчизняної освіти кінця XX століття накладають також свій відбиток, а саме:

- ✓ учитель займає позицію авторитарного командира, який будує педагогічний процес відповідно до державного замовлення без урахування потреб, інтересів, системи цінностей, суб'єктного досвіду школярів тощо;
- ✓ учитель ставиться до учнів, як правило, без справжнього інтересу й поваги. Як результат, у школярів немає підстав для сприйняття самих себе на серйозному рівні;
- ✓ педагогічний процес не сприяє розвиткові суб'єктності школярів із таких етапів навчальної діяльності, як орієнтація, планування, виконання, контроль, корекція та оцінювання. Учні добре засвоюють лише один етап – виконання;
- ✓ переважають монологічні методи викладання навчального матеріалу, які засновані на індуктивній логіці та ґрунтуються на повідомленні готових знань;
- ✓ у переважній більшості домінують фронтальні та групові форми роботи, у яких суб'єктом педагогічної діяльності виступає вчитель;

- ✓ в учнів під час навчання переважає зовнішня мотивація, зорієнтована на уникнення невдач та характеризується зовнішнім (екстернальним) рівнем "суб'єктного контролю";
- ✓ при оцінюванні результати одного учня порівнюються з результатами інших учнів без урахування особистісного прогресу та витрачених зусиль;
- ✓ в учнів, як правило, не сформована та не розвинута Я-концепція, адекватна самооцінка, спостерігається низький рівень самоповаги; учні мають нечітке уявлення про власний психофізичний потенціал та не можуть самостійно відслідковувати особистісні зміни за цікавими для них показниками;
- ✓ учень не володіє достатньою свободою в педагогічному процесі для самоактуалізації власного психофізичного потенціалу.

На нашу думку, названі недоліки є характерними і для фізичного виховання України, що знижує його ефективність.

Для підвищення рівня рухової активності вчені шукають нові підходи до укладання фізкультурно-оздоровчих та навчальних програм.

Одним із основних документів, що визначає проведення сучасних реформ у галузі фізичної культури і спорту, є Рішення Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров’я, Міністерства України у справах сім'ї, молоді і спорту від 11.11.2008 р. № 13/1-2 «Про реформування фізичного виховання учнів та студентської молоді у навчальних закладах України». Відповідно до цього рішення, слід привести зміст навчальних програм з фізичної культури, контрольні нормативи до них у відповідність до вікових, індивідуальних закономірностей формування та розвитку дитини з урахуванням позитивного світового досвіду.

Навчальна програма з фізичної культури містить дві складові: інваріантну та варіативну. Потребу в такому розподілі складових навчальної програми підтверджує дисертаційне дослідження І. В. Бакіко (2007). Згідно з цим дослідженням, 72–86 % учителів фізичної культури схилялися до думки,

що в сучасних умовах необхідна програма, в якій би була базова (інваріантна) та варіативна складова.

Інваріантна складова навчальної програми – традиційно визначений навчальний матеріал, що становить змістову частину, рекомендовану Міністерством освіти і науки України до засвоєння в усіх навчальних закладах.

Варіативна складова – комплекс фізичних вправ із певних видів спорту, що є змістовою частиною навчальної програми, обраний у конкретному навчальному закладі на основі його традицій, бази, кадрового потенціалу та бажання учнів. Варіативна складова програми зумовлюється необхідністю врахування індивідуальних особливостей та інтересів дітей, регіональних та національних особливостей роботи шкіл, спортивної спеціалізації конкретних учителів.

Інваріантна складова навчальної програми, що ґрунтується на принципі варіативності, має такі види: теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка, зміст яких реалізується упродовж кожного уроку. На впровадження інваріантної частини навчальної програми кількості годин не передбачено.

До варіативної складової подано вправи із двадцяти шести видів спорту, які школярі разом з учителями фізичної культури мають можливість обирати для вивчення в тому чи іншому класі. Вибір видів спорту, на думку авторів програми, дав би змогу врахувати інтереси дітей до занять фізичною культурою як в урочний, так і в позанавчальний час, збільшив би рухову активність школярів до фізіологічно обґрунтованої норми, а також поліпшив стан здоров’я.

Основними критеріями відбору варіативних модулів є наявність матеріально-технічної бази; регіональні спортивні традиції; кадрове забезпечення та бажання учнів. Бажання учнів визначається обов’язковим письмовим опитуванням наприкінці навчального року. Перед початком кожного навчального року шкільне методичне об’єднання розглядає вибір та

розподіл варіативних модулів у кожному класі. Важливим новітнім підходом навчальної програми з фізичної культури є зміна в оцінюванні навчальних досягнень учнів. Запроваджено систему нарахування «бонусних» балів. Суть такої системи полягає в тому, що під час виставлення тематичного оцінювання учитель фізичної культури може збільшити оцінку школярам на 1–2 бали, ураховуючи особисті досягнення учнів упродовж навчального року, ступінь активності школярів під час уроків, залучення учнів до занять фізичною культурою та спортом у позаурочний час, участь у спортивних змаганнях усіх рівнів. Окрім цього, оцінка за навчальний норматив не є домінантною при здійсненні тематичного, семестрового чи річного оцінювання.

Слід зазначити, що в чинній державній програмі, порівняно з попередньою, відсутня сітка годин. Це дає можливість учителям фізичної культури творчо підходити до планування навчального матеріалу для вирішення проблем фізичного виховання. Створено широкий вибір шляхів організації навчально-виховного процесу. Відповідно до місцевих умов, матеріальної бази школи, регіональних традицій, рівня підготовленості та інших чинників, учителі можуть добирати засоби та методи розвитку фізичних якостей, формувати рухові уміння й навички вирішення оздоровчих та виховних завдань.

Профільне міністерство рекомендує, щоб змістове наповнення варіативної складової навчальний заклад формував самостійно із модулів, які містяться в навчальній програмі. У 5–6 класах упродовж навчального року учні мають опанувати від 4 до 6 варіативних модулів; у 7–8 класах школярі можуть вивчати навчальний матеріал з 3–5 модулів; у 9 класах – 3–4 модулі; у 10–11 класах – 2–3 варіативні модулі. На вивчення навчального матеріалу повинна припадати приблизно однакова кількість годин. Однак навчальна програма не виключає можливості вмотивованого збільшення чи зменшення кількості годин на вивчення окремих модулів.

Варто зазначити, що варіативні модулі упродовж навчання в різних класах можуть змінюватися. За потреби в 6–9 класах у межах одного варіативного модуля можна засвоїти навчальний матеріал, передбачений на два роки вивчення. У разі засвоєння упродовж одного навчального року навчального матеріалу двох років вивчення будь-якого варіативного модуля учитель повинен скоригувати змістове наповнення та нормативи з цього виду спорту.

Слід зазначити, що порівняно з попередніми українськими навчальними програмами з фізичної культури розроблена нами у співавторстві навчальна програма має низку інноваційних особливостей (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Інноваційні особливості сучасної навчальної програми з фізичної культури

Компетентнісний підхід до укладання навчальних програм з фізичного виховання. Реалізація ключових компетентностей Європейського Союзу під час уроку з фізичної культури.

- Ключова компетентність «Вільне володіння державною мовою» у стандарті освіти передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях. Ключова компетентність «Вільне володіння державною мовою» у фізичному вихованні може бути зреалізована через уміння правильно використовувати термінологічний апарат з фізичного виховання під час виконання стройових команд, спілкування в різних ситуаціях під час занять фізичною культурою і спортом, розв'язання конфліктних ситуацій, які можуть виникати в ігрових видах спорту, а також під час проведення рухливих ігор та естафет, популяризування ідей фізичної культури і спорту мовними засобами.

На нашу думку, важливо сформувати у школярів усвідомлення ролі фізичної культури для гармонійного розвитку особистості, пошанування національних традицій у фізичному вихованні, українському спортивному русі мовними засобами. Це може здійснюватися через навчальні ресурсі такі як: інформація про історію спортивного руху в Україні та українську спортивну термінологію.

- Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування [Стандарт освіти]. Ця ключова компетентність у фізичному вихованні формується за допомогою вміння

спілкуватися рідною та іноземними мовами про фізичну культуру, її значення для самореалізації людини; писати тексти іноземною мовою про власні спортивні захоплення; шукати інформацію в іноземних джерелах про ефективні оздоровчі програми, спортивні новини.

При формуванні цієї ключової компетентності важливо, щоб сучасна дитина усвідомлювала роль іноземної мови як мови міжнародного спілкування, а також вміла висловлювати свою думку, використовуючи рідну мову. Цього можна досягти через використання спортивної термінології, яка є загальноприйнятою для світового спортивного товариства, а також через повідомлення спортивних новин рідною чи іноземними мовами.

- Математична компетентність передбачає виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини. Математичну компетентність під час уроку фізичної культури можна сформувати, використовуючи математичні методи під час занять фізичною культурою, а саме: у початкових класах при проведенні естафет добирати такі завдання, які би давали можливість здійснювати математичні підрахунки, приклади на віднімання, додавання, множення чи ділення. У середніх та старших класах за допомогою математичних методів контролювати свій фізичних стан, здійснювати підрахунок та аналізувати частоту серцевих скорочень у стані спокою та під час фізичних навантажень, що дозволить школярам створювати індивідуальні фізкультурно-оздоровчі програми. Окрім цього це дасть можливість школярам добирати фізичні навантаження, опираючись на індивідуальні показники. Під час проведення двобічних спортивних ігор вести рахунок при проведенні змагань у різних видах спорту, а також розраховувати зусилля для досягнення мети, аналізуючи швидкість, відстань, траєкторію, тощо.

При формуванні цієї ключової компетентності учитель фізичної культури має донести до учня важливість математичного мислення для фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності.

- Компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе та навколишній світ шляхом спостереження та дослідження. При формуванні компетентностей у галузі природничих наук, техніки і технологіях варто зробити акцент на проведенні фізкультурно-оздоровчих занять в умовах природнього середовища; використанні сил природи в процесі занять із фізичної культури; вмінні організовувати та здійснювати туристичні мандрівки; застосовувати інноваційні технології для покращення здоров'я, для задоволення від рухової активності.

При цьому надзвичайно важливо, на нашу думку, сформувати розуміння у школярів гармонійної взаємодії людини і природи, сприймання екологічного довкілля як ідеального простору для реалізації фізичної активності людини; ціннісне ставлення до навколишнього середовища як до потенційного джерела здоров'я, усвідомлення важливості бережливого природокористування.

Цього можна досягти через навчальні ресурси, такі як: туристичні мандрівки, фізичні вправи на свіжому повітрі, засоби загартовування, сучасні фітнес-технології.

- Інноваційність, що передбачає відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади. Основна мета впровадження цієї ключової компетентності у фізичному вихованні це уміння застосовувати інноваційно-оздоровчі

технології для покращення фізичного стану; розвивати варіанти ідеї та можливості створення нових оздоровчих технологій, досліджувати та експериментувати з інноваційними підходами у фізичному вихованні; створювати інноваційні програми індивідуальних фізкультурно-оздоровчих занять. При реалізації ключової компетентності «Інноваційність» учні зможуть усвідомити значення інноваційних технологій у фізичному самовдосконаленні; розумітимуть потребу у впровадженні інноваційних засобів у фізичному вихованні.

- Екологічна компетентність передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства. Екологічна компетентність, на нашу думку, могла би формуватися у дітей в рамках попередньої. Однак відповідно до Закону України «Про освіту», вона виділена як самостійна ключова компетентність. На нашу думку, основна мета цієї компетентності у фізичному вихованні полягає в тому, щоб під час виконання фізичних вправ в умовах природнього середовища школярів знали, розрізняли та уникали біотичних та абіотичних небезпек; дотримувалися правил безпеки під час уроків, змагань та інших форм фізичного виховання; гігієнічних вимог щодо спортивного одягу, спортивних споруд та температурних режимів.
- Інформаційно-комунікаційна компетентність передбачає опанування основ цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях. Інформаційно-комунікативна компетентність у фізичному вихованні полягає в тому, щоб сформувати в школярів уміння використовувати цифрові пристрої для отримання інформації на спортивну тематику та комунікацію між собою; для навчання техніки рухових навичок, фізичних вправ; оцінювання власного фізичного стану, моніторингу рухової активності.

Окрім цього, надзвичайно важливо, щоб школярі усвідомлювали вплив інформаційних та комунікаційних технологій і пристроїв на здоров'я людини, переваг та ризиків їхнього застосування; розуміння проблем та наслідків комп'ютерної залежності.

Рекомендуємо застосовувати такі навчальні ресурси: комп'ютерні програми для корекції фізичного стану, відео майстер-класи з різних видів спорту, відеоуроки та відеоролики про проведення різних форм фізкультурно-оздоровчих занять.

- Навчання впродовж життя передбачає опанування умінь і навичок, необхідних для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі. Реалізація цієї ключової компетентності, на нашу думку, є надзвичайно важливою у фізичному вихованні школярів, оскільки дає можливість учням розв'язувати проблемні завдання у сфері фізичної культури і спорту; досягати конкретних цілей у фізичному самовдосконаленні; розробляти індивідуальні оздоровчі програми з урахуванням власних можливостей, мотивів та потреб; шукати, аналізувати та систематизувати інформацію у сфері фізичної культури та спорту. При формуванні цієї ключової компетентності важливо сформувати розуміння потреби постійного фізичного вдосконалення.
- Громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність у житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних із різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікувати себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших

людей, дотримання здорового способу життя. Цю ключову компетентність у фізичному вихованні варто реалізовувати через організаторські здібності школярів. Рекомендуємо формувати здатність учнів до організації гри чи іншого виду командної рухової діяльності; до спілкування в різних ситуаціях на засадах поваги та товариськості; нівелювання конфліктних ситуацій, які можуть виникати у процесі спортивної діяльності; дотримання правил чесної гри (Fair Play): поважати суперника, здобувати перемогу чесним шляхом за рахунок ретельної підготовки, з гідністю приймати поразку, пам'ятати, що головна перемога – це перемога над собою. При реалізації цієї ключової компетентності важливо сформувати в дітей вміння цінувати підтримку, повагу до альтернативних думок і поглядів, а також толерантність; розуміння зв'язку між руховою активністю та здоров'ям; свідомого ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших.

- Культурна компетентність передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості. Реалізація цієї ключової компетентності у фізичному вихованні має бути спрямована на вміння виражати свій культурний потенціал через рухову діяльність; на формування та удосконалення культури рухів; дотримання мовленнєвого етикету; усвідомлення можливостей національного самовираження та самореалізації через фізичну культуру та спорт.
- Підприємливість та фінансова грамотність передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організовувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень. Формування цієї ключової компетентності носить надважливий характер для сучасної молодої людини. Адже людина, в якої сформовані риси підприємця і, яка є фінансово грамотною, може досягнути значних особистих результатів та матеріально себе забезпечити. Часто підприємливість утотожнюють лише із заробітком коштів, а не із

формування лідерських якостей, які допоможуть молодій особі стати успішним. Тому, у фізичному вихованні цю ключову компетентність варто розглядати та формувати через призму розвитку організаційних, лідерських якостей, таких як: уміння боротися, здобувати чесну перемогу та з гідністю приймати поразку; контролювати свої емоції; організовувати свій час і мобілізувати ресурси; оцінювати власні можливості в процесі рухової діяльності; реалізовувати різні ролі в ігрових ситуаціях; вміння працювати в команді; відповідати за власні рішення; користати з власних переваг і визнавати недоліки у тактичних діях у різних видах спорту, планувати та реалізовувати спортивні проекти (турніри, змагання тощо).

Отож, вважаємо, що для успішного впровадження освітньої реформи «Нова українська школа» у фізичне виховання учителі фізичної культури потребують розроблення спеціальних курсів підвищення кваліфікації не лише ті, що викладають предмет у початкових класах, як це зроблено профільним міністерством, а й учителі середніх та старших класів.

Література:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : [навч. посіб.] / І.М. Дичківська. – Київ : Академвидав, 2004. – 218 с. – І5ВІЧ 966-8226-17-8.
2. Інновації в освіті. http://readbookz.com/book/172/5545.html (дата звернення 30.08.2016 р.)
3. Москаленко Н.В. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл] / Н.В. Москаленко, О.О. Власюк, І.В. Степанова, О.В. Шиян. – Дніпропетровськ : Інновація, 2011. – 238 с.
4. Москаленко Н.В. Інформаційні технології у фізичному вихованні : [навч. посіб] / Н.В. Москаленко, Ю.Ю. Борисова, Т.В. Сидорчук, О.Ю. Лядська. – Дніпропетровськ : Інновація, 2014. – 128 с.
5. Москаленко Н.В. Інноваційні підходи до теоретичної підготовки у фізичному вихованні : [навч. посіб] / Н.В. Москаленко, Т.Г. Кожедуб. – Дніпропетровськ, 2015. – 108 с.
6. Сороколіт Н. С. Удосконалення фізичного виховання учнів 5-9 класів із застосуванням варіативних модулів навчальної програми : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту : [спец.] 24.00.02 "Фіз.

культура, фіз. виховання різних груп населення" / Сороколіт Наталія Стефанівна ; Львів. держ. ун-т фіз. культури. – Л., 2015 . – 20 с.
7. Сороколіт Н. Впровадження варіативних модулів навчальної програми з фізичної культури в учнів восьмих класів / Сороколіт Наталія // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2017. – № 3. – С. 184–188.
8. Фізична культура в школі: навчальна програма для 5–9 класів загальноосвіт. навч. закладів. – Київ : Літера ЛТД, 2018. – 368 с. – ISBN 978-966-178-888-5.